Німецька Консультативна Група
Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Серія консультативних робіт [PP/03/2009]

Тільки швидка приватизація «Укртелекому» зможе забезпечити подальший розвиток сектору телекомунікацій в Україні

Ларс Хандріх

Берлін/Київ, Липень 2009

Про Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) – провідний український аналітичний центр, що спеціалізується на економічних дослідженнях та консультаціях з питань економічної політики, ІЕД був заснований у жовтні 1999 року провідними українськими політиками та Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ.

Місія ІЕД вироблення альтернативного погляду на ключові проблеми суспільного та економічного розвитку України. В рамках місії ІЕД націлює свою діяльність на надання висококваліфікованої експертної оцінки в галузі економіки й економічної політики, бути реальним чинником формування громадської думки шляхом організації відкритого публічного діалогу та сприяти розвитку економічних та суспільних наук, і стимулювати розвиток дослідницької спільноти України.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
Рейтарська 8/5-А,
01034 Київ, Україна
Тел: +38 044 / 278 63 42
Факс: +38 044 / 278 63 36
institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.kiev.ua

Про Німецьку консультативну групу

Німецька консультативна група з питань економічних реформ працює в Україні з 1994 року, консультуючи український уряд й інші державні органи, такі як Національний банк України, по широкому колу питань економічної політики і розвитку фінансового сектору. Наші аналітичні роботи презентується і обговорюється під час постійних зустрічей з посадовцями високого рангу. Група фінансується німецьким Федеральним міністерством економіки і технологій у рамках програм TRANSFORM та наступних після неї програм технічної допомоги.

Німецька консультативна група
з питань економічних реформ
Schillerstr, 59
D-10627 Берлін
Tel: +49 30 / 20 61 34 64 0
Fax: +49 30 / 20 61 34 64 9
info@beratergruppe-ukraine.de
www.beratergruppe-ukraine.de

© 2009 Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

© 2009 Німецька консультативна група

Всі права застережено.

Тільки швидка приватизація «Укртелекому» зможе забезпечити подальший розвиток сектору телекомунікацій в Україні

Резюме

Уряд України повідомив про намір приватизувати телекомунікаційного оператора фіксованого зв'язку «Укртелеком». Уряду України необхідно отримати високі надходження від приватизації для фінансування державного бюджету та підвищення політичної прийнятності приватизації. Приватизація має забезпечити покупців кращими, новими та дешевшими телекомунікаційними послугами за рахунок відкриття ринку та стимулювання конкуренції. Така політика вже зарекомендувала себе як успішна, а сектор телекомунікацій став одним з важливих факторів прискорення економічного зростання. Реалізація потенціалу у секторі телекомунікацій дуже залежить від наявності необхідної інфраструктури, що дозволяє як провайдерам, так і користувачам відкривати для себе нові зростаючі ринки з інноваційними новими продуктами та послугами. У цьому контексті важливо, щоб інфраструктура сектору телекомунікацій була в цілому доступною та забезпечувала високий рівень якості послуг (напр., надійність, обсяги даних, швидкість).

До сьогодні розвиток телекомунікаційного сектору України відбувався у різних напрямках. Послуги мобільного зв'язку є лідерами на ринку та доступними для більшості, покриваючи 120% населення. Щільність забезпечення телефонними апаратами становить близько 27% населення, у той час як сегмент надання послуг широкосмугового доступу до Інтернету демонстрував значні темпи росту, хоча вони і з'явилися нещодавно і охоплюють лише 3% населення.

Укртелеком утримує свою позицію на ринку фіксованого зв'язку. Компанія є лідером у сфері надання послуг широкосмугового доступу до Інтернету, ринкова частка якого становить 38%, і є нішевим провайдером мобільного зв'язку з менше ніж піввідсотка абонентів мобільного зв'язку.

Через зміни на ринку Укртелеком опинився під загрозами, що надходять з різних напрямів:

- Він втрачає частку ринку у прибуткових сегментах, як-то міжміські та міжнародні дзвінки, дзвінки з фіксованої на мобільні лінії. Така тенденція триватиме і надалі.
- Основне джерело доходів - місцевий фіксований зв'язок, тарифи на який встановлюються регулятором нижче їх собівартості, що призводить до того, що фірма накопичує збитки в даному сегменті.
- Укртелеком має великий фонд оплати праці та не має права зменшувати надмірну кількість працівників.
- Укртелеком інтенсивно розвиває свою присутність у новому зростаючому сегменті - широкосмуговому доступі до Інтернету та 3G послугах мобільного зв'язку (стандарт UMTS). Однак на сьогодні обидва сегменти залишаються незначними і потребують значних стартових капіталовкладень, перш ніж приносити прибутки.
- Останнім часом Укртелеком фінансував свої інвестиції за допомогою зовнішніх джерел – іноземних запозичень та корпоративних облігацій. Під час сьогоднішньої економічної кризи доступ до зовнішніх джерел фінансування є малоймовірним, у той час як погашення боргу потребує значних фінансових ресурсів.
- 2008 рік компанія закінчила із збитками, як і перший квартал 2009 року.

Таким чином, Уряду варто приватизувати Укртелеком негайно, оскільки тільки приватний інвестор зможе забезпечити значний обсяг інвестицій, який необхідний для подальшого розвитку сектору телекомунікацій в Україні.

Перед тим, як проводити приватизацію, регулятор має змінити чинний порядок регулювання тарифів. Тарифи мають відображати повну та реальну вартість, включаючи капітальні видатки.

Укртелеком має негайно привести видатки на оплату праці у відповідність до загальних показників діяльності компанії. Будь-які приватизаційні зобов'язання, які передбачатимуть утримання існуючої кількості працівників у той час, як ринкова частка зменшується, перешкоджатимуть досягненню фірмою конкурентоспроможності. Тому Уряд має утриматись від покладання на інвесторів зобов'язань щодо збереження існуючого штату після приватизації. Хоча це може бути непопулярним кроком, враховуючи існуюче критичне становище Укртелекому, будь-яка норма, що перешкоджає скороченню штату, обов'язково призведе до зменшення інтересу до фірми з боку інвесторів.

Крім того, ми вважаємо, що поєднання різних активів в Укртелекомі коштує менше, аніж сума його частин. Відповідно, ми рекомендуємо розділити компанію на частини відповідно до її різних активів та приватизувати мобільні послуги окремо від операцій фіксованого зв'язку, включаючи послуги широкосмугового доступу до Інтернету, та нерухомого майна.

Автор

Др. Ларс Хандріх lhandrich@diw-econ.de +49 30 / 89.789.460

Подяка

Автор хотів би висловити подяку Др. Фердінанду Павелу, як лектору даної роботи та Катерині Куценко як помічнику дослідника та перекладачу.

Застереження

Погляди, викладені у цій роботі, є поглядами автора та можуть не співпадати з офіційними позиціями інших установ.

Зміст

1. Вступ 1

2. Зв'язок між розвитком телекомунікацій та економічним зростанням 1

3. Ринок телекомунікацій в Україні 2

4. Регулювання ринку телекомунікацій в Україні 10

5. Укртелеком: прибутки, інвестиції та витрати 14

6. Висновки та політичні рекомендації 18

Джерела 22

Список останніх консультативних робіт 23

1. Вступ

Уряд України вперше повідомив про намір приватизувати «Укртелеком» у 2000 році. У цей час спостерігався пік приватизації державних операторів монополістів фіксованого зв'язку в Європі. Європейська Комісія стимулювала приватизацію діючих телекомунікаційних операторів з метою забезпечення споживачів більшим спектром кращих, нових та дешевших телекомунікаційних послуг завдяки відкриттю ринку та стимулювання конкуренції. На сьогодні, лібералізація сектору телекомунікації вважається одним з найбільших економічно успішних історій в Європейському Союзі. Зростаючий сектор телекомунікацій є також важливим акселератором зростання для багатьох інших секторів. Потенційно прибуткова інфраструктура телекомунікацій є необхідної передумовою для такого зростання.

Незважаючи на історію успіху сусіднього Європейського Союзу, українські законодавці відкладали процес приватизації Укртелекому декілька разів. Лише зараз сильний негативний вплив сучасної фінансової та економічної кризи на державні доходи повернув компанію у перші рядки приватизаційного списку. Однак, основною метою Уряду стало отримання максимального рівня доходів від приватизації одного з останніх та найбільших державних активів України. Якщо приватизація буде проведена, то інвестори не просто куплять активи Укртелекому, а й отримають право певним чином оперувати на ринку України. Деталі приватизації повністю визначать ринок, за який боротимуться інвестори. З метою збільшення надходжень від приватизації, уряди часто використовують підхід – дозволити щойно приватизованим фірмам продовжувати діяльність монополіста. Крім вищих доходів такі виключні умови зазвичай обґрунтовуються необхідністю зацікавити інвестора, гарантувати робочі місця та стимулювати інвестиції в приватизоване підприємство. Фактичні докази підтверджують, що дані періоди виключно асоціюються зі значним підвищенням ціни продажу фірми, однак пов'язані зі зниженням інвестицій оператора у мережу а телекомунікацій (Wallstein, 2004). Таке зосередження на швидкій максимізації доходів від приватизації через простий перехід державної монополії до приватної сфери, може не дозволити Україні отримати вигоди від конкурентного становища, що має місце у ЄС. Відсутність конкуренції зменшує державні доходи у довгостроковій перспективі, оскільки конкуренти не вийдуть на ринок, не інвестуватимуть, не створюватимуть нових робочих місць та не платитимуть податків. Підсумовуючи, при прийнятті рішень українські законодавці мають розуміти існування компромісу між високими доходами у короткостроковій перспективі та розвитку сектору у довгостроковій.

Інша частина роботи побудована наступним чином: По-перше, ми презентуємо економічні та фактичні докази зв'язку між інфраструктурою телекомунікацій та економічним розвитком. Далі ми описуємо розвиток сектору телекомунікацій України та його основних складових. Після цього ми розглядаємо правові рамки регулювання сектору зв'язку в Україні та ми аналізуємо ефективність діяльності та фінансову ситуацію Укртелекому. У висновках, ми надаємо рекомендації, як поєднати дві задачі приватизації – досягнення високих доходів та забезпечення розвитку телекомунікаційного сектору у майбутньому.

2. Зв'язок між розвитком телекомунікацій та економічним зростанням

Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) є Технологіями Загального Призначення та вважаються акселератором зростання, який може вплинути багато інших секторів, а також стати сильним стимулом для розвитку інновацій та міжнародній конкурентоспроможності економіки. Мережа телекомунікацій є важливою для всіх домогосподарства та галузей промисловості, оскільки розширення чи покращення якості інфраструктури має ефект підвищення мінімальної продуктивності (приватного) капіталу в інших секторах.

Реалізація потенціалу ІКТ дуже залежить від наявності необхідної інфраструктури, такої як телекомунікації та Інтернет, що дозволяють провайдерам та користувачам опановувати нові зростаючі ринки із інноваційними новими продуктами та послугами (BMWi 2009). В цьому контексті важливо зазначити, що окрім загальної доступності телекомунікаційної інфраструктури, особливе значення має якість послуг (напр. надійність, обсяг даних та швидкість). Там, де інфраструктура телекомунікацій недостатньо розвинена, обмежена комунікація між фірмами та менеджерами, а транзакційні видатки на замовлення, збирання інформації та пошук послуг є високими. Коли інфраструктура телекомунікацій покращується, знижуються витрати на ведення бізнесу та зростає продуктивність фірм.

Більше того, важливість ефекту зростання збільшується при збільшенні інтенсивності обміну інформацією під час процесу виробництва. Інвестиції в інфраструктуру телекомунікацій мають важливі позитивний плив на інші сектори економіки (Röller and Wavermann 2001). Крім того інфраструктура телекомунікацій відрізняється від інших типів інфраструктури в тому, що вона представляє характеристики мережі – багато користувачів автобану (швидкісна траса) призводять до виникнення пробок, багато користувачів телекомунікаційних послуг призведять до більшої цінності кожного користувача.

Після ряду досліджень було встановлено зв'язок між розвитком телекомунікацій та економічним зростанням. Грінштайн та Спіллер (1996р.) показують, що інвестиції США в цифрову телекомунікаційну інфраструктуру, особливо у широкосмугову мережу, призвели до більшого зростання попиту навіть на початку 90-х рр. Йоргенсон та ін. (2008р.) дослідили, що в період з 1995 по 2000 року більше ніж 70% додаткового економічного зростання в США можна пояснити інвестиціями в ІКТ, що супроводжувалися значним зростанням продуктивності праці (0,43% на рік). Для Європейського Союзу, за даними Європейської Комісії в період з 2000 по 2004 роки щонайменше 45% фактичного зростання продуктивності було зумовлено використанням ІКТ (Європейська Комісія 2006 рік). За оцінками MICUS (2008р.) проведеними для Європейського Союзу, у 2006 році інвестиції в інфраструктуру широкосмугових послуг сприяли отриманню додаткових прибутків в розмірі 82,4 млрд. євро або 0,71% ВВП. Röller and Wavermann (2001р.) протягом 20 років проводили дослідження 21 країни ОЕСР та прийшли до висновку, що для позитивного впливу на інфраструктуру телекомукацій необхідна критична маса, а найсильнішим впливом є наближеність коли телекомунікаційної інфраструктури до універсальних послуг.

Підсумовуючи, інвестиції в телекомунікаційну інфраструктуру позитивно впливають на потенціал зростання економіки та створюють стимули для зростання продуктивності та доходів у довгостроковій перспективі, особливо, якщо послуги телекомунікацій доступні широкому загалу.

3. Ринок телекомунікацій в Україні

Ринок телекомунікацій в Україні складається з трьох основних сегментів: мобільний зв'язок, телекомунікації фіксованого зв’язку та широкосмуговий доступ в Інтернет.

3.1. Рівень проникнення на ринку телекомунікацій

Разом із зростанням економіки відбувалося зростання в ринку телекомунікацій в Україні. Мобільний зв'язок став основним фактором зростання, а рівень проникнення мобільного зв’язку на ринок зріс з 13% населення у 2003 році до 122% населення на кінець 2008 року. Однак, зростання у секторі припинилося в першому кварталі 2009 року, а рівень проникнення мобільного зв’язку знизився до 120%.

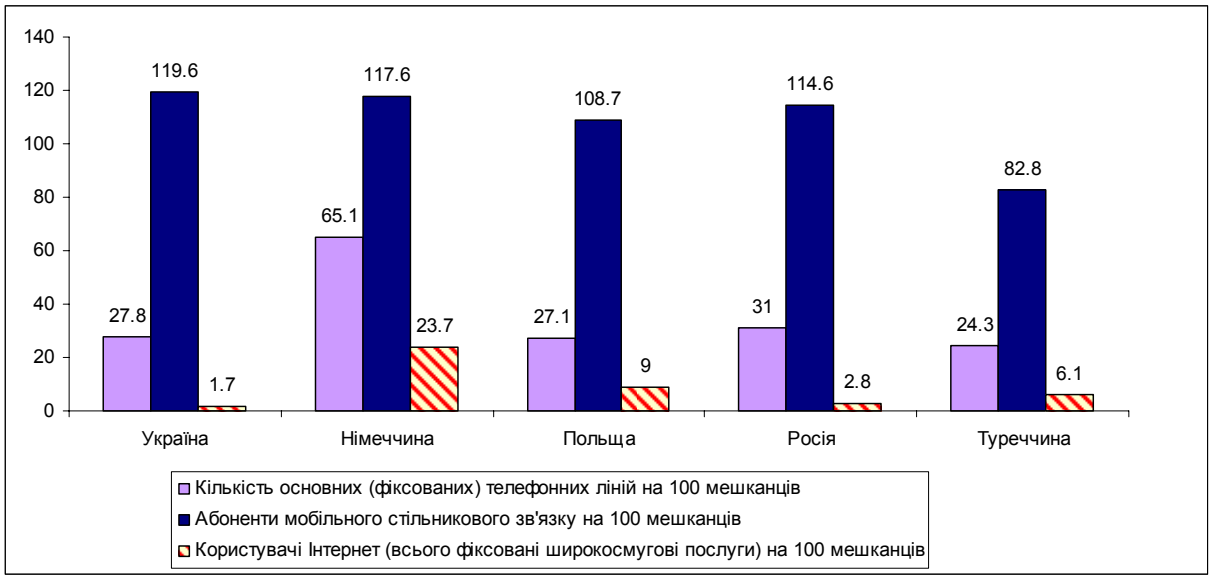
Для порівняння, щільність проникнення фіксованого зв’язку зросла з 23% (2003р.) до 27% (2008р.), що є суттєво меншим темпом зростанням, ніж у випадку мобільного зв’язку.

Широкосмуговий доступ до Інтернету в Україні залишається на низькому рівні: кількість користувачів широкосмугового доступу зросла з 0,28% населення в 2005 році до 2,95% у 2008 році. Протягом першого кварталу 2009 року кількість користувачів продовжувала зростати (+11%; 1 квартал 2009 р./4 квартал 2008 р.) та сьогодні становить 3,3% населення.

Порівняння з іншими великими європейськими країнами показує, що розвиток українського ринку телекомунікацій відбувається у двох напрямах. У 2007 році Україна мала найвищий рівень проникнення мобільного зв'язку (Рисунок 1), в той час як проникнення Інтернету зупинилося на найнижчій позначці в Європі. Рівень проникнення фіксованого зв'язку, що становить 27,8% являється середнім для великих Східно-європейських країн.

Рисунок 1

Проникнення ринку телекомунікацій по сегментам та в розрахунку на 100 мешканців, (2007р.)

Джерело: ITU 2008, власні підрахунки

3.2. Доходи від надання телекомунікаційних послуг

Всього дохід від телекомунікацій зріс з 6,8 млрд. грн (чи 4% ВВП) в 2000 році до 42,9 млрд.грн у 2008 році. Різні рівні проникнення відображаються на доходах відповідного ринкового сегменту. З 2004 року мобільний зв'язок є найбільшим сегментом на ринку з рівнем дохідності, що перевищує рівень дохідності фіксованого зв'язку (Таблиця 1). З 2007 року, мобільний зв'язок становить дві третіх від загального рівня доходів, а частка мобільного зв'язку продовжувала зростати у 2008 році.

У 2008 фіксований зв'язок був другим найбільшим сегментом ринку, однак його доходи та частка ринку зменшувалися. Зокрема, доходи від фіксованого міжміського зв'язку значно знизились у порівнянні із доходами 2005 року через їх заміну мобільною та IP-телефонією.

Таблиця 1

Доходи від телекомунікаційних послуг, млн. грн.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Фіксований звязок	4 570	5 515	6 450	7 324	8 813	9 402	9 363	9 721	9 400
- Фіксовані міські дзвінки	1 746	1 949	2 265	2 687	2 780	2 778	3 179	3 858	3 900
- Фіксовані міжміські дзвінки	2 824	3 566	4 185	4 637	6 033	6 624	6 184	5 864	5 500
Мобільний зв'язок	1 275	2 057	2 736	5 295	9 483	14 476	20 056	25 061	29 300
Широкосмуговий інтернет	151	219	360	643	935	1 009	1 256	1 633	2 400
Інше	865	963	1 174	1 401	1 893	2 524	2 828	1 396	1 800
Всього	**6 861**	**8 754**	**10 720**	**14 663**	**21 124**	**27 411**	**33 503**	**37 811**	**42 900**

Джерело: Держкомстат

Найбільші зміни доходів мали місце у 2008 році у наданні послуг широкосмугового доступу до Інтернету – на 50% (Таблиця 2), хоча доходи зростали з дуже низького рівня. До кінця 2008 року широкосмуговий Інтернет становив 5,6% усіх доходів від телекомунікаційних послуг або в чотири рази менше, ніж доходи від фіксованого зв'язку.

Таблиця 2

Зміна рівня доходів від надання телекомунікаційних послуг за сегментами ринку

	2007		2008		Зміни
	Млрд. грн.	Частка ринку	Млрд. грн.	Частка ринку	рдр (%)
Послуги мобільного зв'язку	25,1	66,4	29,3	68,3	+16,7%
Послуги фіксованого зв'язку	9,7	25,7	9,4	21,9	-3,1%
Широкосмуговий Інтернет	1,6	4,2	2,4	5,6	+50,0%
Інші послуги	1,4	3,7	1,8	4,2	+28,5%
Всього	37,8	100	42,9	100	+13,5%

Джерело: НКРЗ, Річний звіт 2008, власні підрахунки

На противагу тренду доходів, розвиток ринку телекомунікацій є менш динамічним, якщо його вимірювати у відсотках до ВВП (Таблиця 3). Загальні доходи від надання телекомунікаційних послуг дещо збільшилися – з 4,03% ВВП у 2000 році до 4,51% ВВП у 2008 році. Однак, відбулися суттєві зміни всередині сектору. Загальна частка фіксованого зв'язку знизилася з 2,69% ВВП у 2000 році до менше ніж 1% ВВП у 2008 році. Особливо стрімким біло зниження доходів від фіксованого міжміського зв'язку. Зниження операцій фіксованого зв'язку було обумовлено значним зростанням мобільного зв'язку – з 0,75% ВВП у 2000 році до 3,08% ВВП у 2008 році.

Таблиця 3

Частка сектору телекомунікацій у % до ВВП

	2000		2008	
	Млрд. грн.	% ВВП	Млрд. грн.	% ВВП
Фіксований зв'язок	4,57	2,69	9,4	0,99
- *Фіксовані міські дзвінки*	1,746	1,03	3,9	0,41
- *Фіксовані міжміські дзвінки*	2,824	1,66	5,5	0,58
Мобільний зв'язок	1,275	0,75	29,3	3,08
Широкосмуговий доступ до Інтернету	0,151	0,09	2,4	0,25
Інше	0,865	0,51	1,89	0,20
Всього	6,861	4,03	42,9	4,51

3.3 Ринок мобільного зв'язку

Мобільний зв'язок є найбільшим ринковим сегментом в Україні. Відповідно до даних IKS-Consulting на 31 березня 2009 кількість абонентів мобільного зв'язку перевищувала 55,48 млн. (Таблиця 4). Це на 420000 абонентів менше, ніж на 31 грудня 2008 року, однак все ще на 40000 абонентів більше ніж на 31 жовтня 2008 року. Тим не менше, загальне падіння на ринку мобільних комунікацій є достатньо малим у порівнянні із змінами, зумовленими конкуренцією між різними операторами. Між 3 кварталом 2008 року та першим кварталом 2009 року більше 1,8 млн. абонентів змінили оператора, а загальна кількість абонентів залишилася майже сталою.

Таблиця 4

Абоненти мобільного зв'язку в Україні

	Оператор	**Кількість клієнтів н**			**Частка ринку у %, 1К09**	**Зміна 1К09/3К09**	**Зміна 1К09/4К09**
		30.09.2008	**31.12.2008**	**31.03.2009**			
1	Київстар	23 300 000	23 498 385	23 052 328	41,55	-1,06	-1,90
2	МТС	18 095 877	18 146 435	17 936 112	32,33	-0,88	-1,16
3	Астеліт	10 850 000	11 251 000	11 480 000	20,69	5,81	2,04
4	УРС	2 296 417	1 953 312	1 879 867	3,39	-18,14	-3,76
5	Телесистеми України	236 499	266 496	288 979	0,52	22,19	8,44
6	Інтертелеком	219 252	252 669	266 577	0,48	21,58	5,50
7	ІТС	166 147	296 935	301 906	0,54	81,71	1,67
8	**Укртелеком**	**92 000**	**192 300**	**238 620**	**0,43**	**159,37**	**24,09**
	Всього ринок	55 440 000	55 900 000	55 480 000	100,00	0,07	-0,75

Джерело: IKS-Consulting, власні підрахунки

На ринку домінують три оператори, які разом мають 93% абонентів. Лідером ринку є Київстар, який має 42% абонентів та у 100 разів більше абонентів, ніж Утел – філія Укртелекому, що займається наданням послуг мобільного зв'язку. **Незважаючи на зростання кількості абонентів Утелу на 160%, він залишається «надлегким» гравцем на ринку, провайдером, частка якого становить менше 0,5% ринку.**

3.4 Ринок фіксованого зв'язку

Укртелеком є домінуючим оператором на ринку фіксованого зв'язку.

На кінець 2007 року Укртелеком мав 10,321 млн. ліній фіксованого телефонного зв'язку. 86% телефонних ліній у користуванні громадян, а 14% - юридичних осіб. Доходи від телефонних послуг, наданих громадянам, становили 49% загальних прибутків. Більше

ніж 1,26 млн. заяв на підключення до фіксованих ліній телефонного зв'язку знаходилися в листі очікування Укртелекому.

Традиційною ключовою діяльністю операторів фіксованого зв'язку, що є найбільш прибутковою, є надання телефонних ліній у користування та пов'язаних з цією мережею послуг зв'язку. Однак, останніми роками ця бізнес-модель зазнала суттєвого тиску в Європі через лібералізацію ринку, зростаючу конкуренцію, заміну фіксованого зв'язку мобільним та IP-телефонією. Такий розвиток мав місце на ринках Європи.

Таблиця 5

Доходи від фіксованого зв'язку, млрд. євро

	2005	2006	2007	2008	Зміна 2008/2005
ЄС 15	**81,62**	**77,50**	**73,53**	**69,70**	**-14,60**
Німеччина	19,70	18,81	17,78	16,71	-15,18
Франція	11,29	10,77	10,31	9,83	-12,93
Іспанія	8,60	8,22	7,83	7,42	-13,72
Великобританія	13,49	12,46	11,54	10,69	-20,76
Чеська Республіка	0,66	0,61	0,58	0,55	-16,67
Угорщина	0,87	0,80	0,74	0,70	-19,54
Польща	2,46	2,33	2,28	2,23	-9,35
Словаччина	0,20	0,19	0,18	0,18	-10,00
Україна	**1,47**	**1,48**	**1,40**	**1,22**	**-17,01**

*Джерело: EITO, WIK, Держкомстат, власні розрахунки, * оцінка WIK*

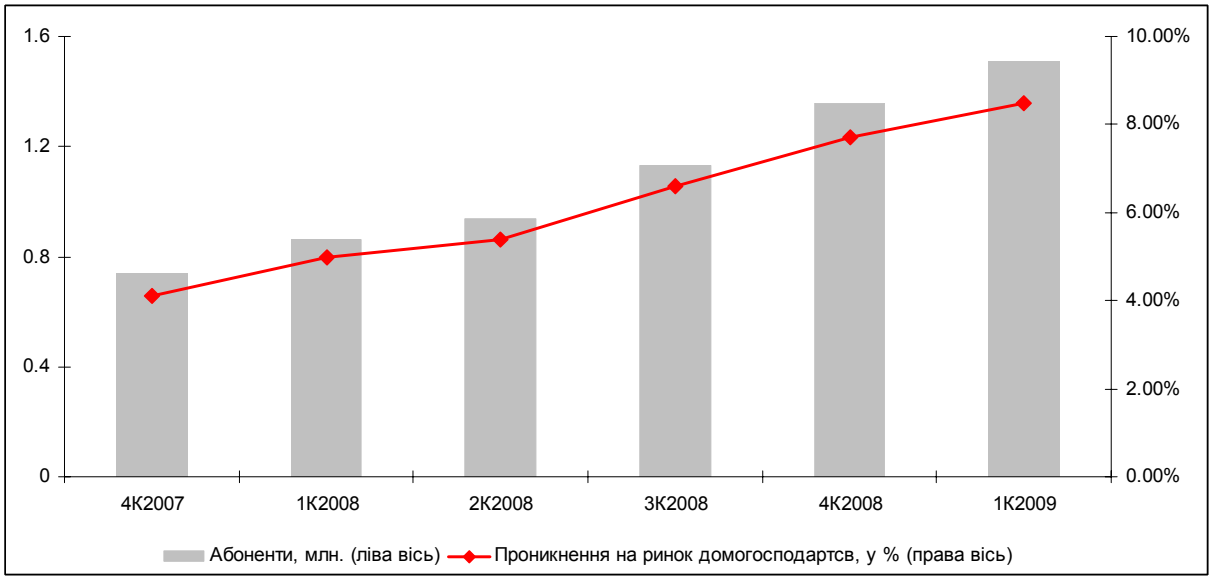
За період з 2005 до 2008 року, доходи від надання послуг фіксованого зв'язку в Україні знизилися на 17% (Таблиця 1), що є вище середнього значення в ЄС та набагато вище ніж зниження на -9,35% у Польщі – на ринку із схожим низьким рівнем проникнення на ринок ліній фіксованого зв'язку. (Рисунок 1 див. вище).

3.5 Ринок широкосмугового доступу до Інтернету

Порівняння із іншими великими країнами Європи показало, що у 2007 році тарифи на приєднання до широкосмугової мережі в Україні перебували на дуже низькому рівні. (Рисунок1). Однак, з 2007 року ринок продовжив зростання (Рисунок2). На кінець першого кварталу 2009 року, загального кількість абонентів широкосмугового доступу до Інтернету становила 1,75 млн., з яких 1,51 млн. абонентів відносилися до приватних домогосподарств.

Рисунок 2

Кількість приватних домогосподарств, що мають широкосмуговий доступ до Інтернету в Україні

Джерело: IKS-Consulting.

Доходи ринку широкосмугового доступу до Інтернету в Україні у першому кварталі 2009 року були оцінені IKS-Consulting на рівні 71 млн. дол. США, у порівнянні із доходами 3 кварталу 2008 року на рівні 84 млн. дол. США. Однак, зниження доходів має оцінюватися враховуючи девальвацію гривні на 40% на кінець 2008 року.

Ринок широкосмугового доступу до Інтернету в Україні є більш фрагментованим, ніж ринок мобільного зв'язку. (Таблиця 6). **Укртелеком є лідером ринку надання послуг широкосмугового доступу до Інтернету із ринковою часткою 38%.** Дві найбільші компанії – Укртелеком та Воля, обслуговують 58,46% існуючих абонентів. Дев'ять найбільших провайдерів мають 75% всього ринку.

Зростання, що спостерігалося останнім часом на ринку, має різний ступінь в залежності від оператора. У той час, як кількість абонентів лідера ринку, Укртелекому, зросла на 55% з 3 кварталу 2008 року до першого кварталу 2009 року, ступінь зростання другого найбільшого оператора, Волі, склав 2,3% та був найнижчим серед провайдерів. Ця різниця та фрагментація ринку широкосмугового доступу до Інтернету пояснюється різницею у технологіях, що використовуються для доступу до абонентської лінії (last mile)[1] (див. Таблиця 7).

[1] Last mile – лінія доступу, фізична лінія зв'язку, що поєднує обладнання абонента з телефонною станцією локальної мережі.

Таблиця 6

Основні провайдери широкосмугового доступу до Інтернету в Україні

	Оператор	Абоненти тис. осіб			Частка ринку, у %	Зростання	Зростання
		3К2008	4К2008	1К2009	1К2009	1К09/4К08	1К09/3К08
1	**Укртелеком**	**430,0**	**550,0**	**668,0**	**38,17**	**21,5**	**55,3**
2	Воля	347,0	350,0	355,0	20,29	1,4	2,3
3	Оптіма-Фарлеп	96,0	105,0	105,0	6,00	0,0	9,4
4	Голден Телеком	36,0	42,0	58,0	3,31	38,1	61,1
5	Тенет (Одеса)	30,0	32,0	35,5	2,03	10,9	18,3
6	IPNet (Київ)	13,4	20,3	25,0	1,43	23,2	86,6
7	Фрінет	16,5	20,0	24,5	1,40	22,5	48,5
8	Фрегат (Дніпропетровськ)	19,7	20,5	21,5	1,23	4,9	9,1
9	Datagroup	13,6	16,0	18,3	1,05	14,4	34,6
	Всього 1-9	1 002,2	1 155,8	1 310,8	74,90	13,4	30,8
	Всього ринок	**1 350,0**	**-**	**1 750,0**	**100,00**	**-**	**29,6**

Джерело: IKS-Consulting, власні розрахунки

Таблиця 7

Широкосмуговий доступ до Інтернету, рішення Last mile access

Лінії фіксованого зв'язку	
Укртелеком	ADSL
Воля	DOCSIS
Фарлеп/Оптіма	ADSL
Голден Телеком	ADSL
Датагруп	ADSL
Мобільний зв'язок	
МТС	CDMA 450
POEPLENET	3G (CDMA-800)
Утел (Укртелеком)	3G (UMTS)
ВимпелКом*	3G (UMTS)
Київстар*	3G (UMTS)
Бездротовий	
Укртелеком	Wi-Fi
Ряд провайдерів	Wi-Max/ Wi-Fi
* через угоду щодо роумінгу з Утел	

Джерело: ING Ukraine

Укртелеком використовує усі типи рішень для доступу до абонентської лінії, щоб забезпечити широкосмуговий доступ до Інтернету. Сильною стороною компанії є надання послуг широкосмугового доступу до Інтернету через лінії фіксованого зв'язку, але також і ліцензія на 3G (стандарт UMTS), як і діяльність у сфері WiFi. На сьогодні Укртелеком є єдиною компанією, представленою в усіх регіонах. Її основний конкурент Воля працює на іншій технологічній платформі, надаючи широкосмуговий доступ через свою мережу кабельного телебачення в м. Київ. Така стратегія була успішною у минулому, однак обмежується лише столицею, де Воля на сьогодні досягла межі свого зростання. Тим не менше, на сьогодні Київ є найбільшим ринком для послуг Інтернету в Україні, підтримуючи таким чином діяльність Волі. У травні 2009 року більше 60% з усіх

11,8 млн. Інтернет-абонентів України[2] розташовувалися в місті Києві та Київській області (bigmir.net:2009) (див. Таблиця 8).

Таблиця 8

Користувачі Інтернет в Україні за регіонами

Регіон	Користувачі, осіб	Частка ринку, %
Київ*	7 058 105	59,74
Одеса	734 203	6,21
Дніпропетровськ	601 376	5,09
Донецьк	574 251	4,86
Харків	573 063	4,85
Львів	364 873	3,09
Крим**	319 999	2,71
Запоріжжя	268 125	2,27
Інші	1 320 964	11,18
Всього	11 814 959	100,00

*Джерело: bigmir.net; * включаючи місто Київ, ** вкл. Місто Севастополь*

Одеса вважається другою за величиною із 6% користувачів Інтернету в Україні. Це показує різницю доступності інфраструктури для надання послуг Інтернет в містах та регіонах України.

3.6 Огляд ринку

При поточному рівні проникнення на ринок в Україні (Рисунок 1) та його розвитку за останній час, можна очікувати що:

- Зростання абонентів мобільного зв'язку скоріш за все уповільниться. Відповідно до ITU у 2007 році, Україна посіла 18 місце в світі за обсягами надання послуг мобільного зв'язку населенню. Однак, більшість країн з вищим рівнем проникнення на ринок є такі невеликі за кількістю населення країни, як Об'єднані Арабські Емірати, Макао, Катар чи Гонконг, за виключенням Італії (153%) та Таїланду (123%). Ми очікуємо більшого потенціалу зростання прибутків у секторі мобільного зв'язку у майбутньому, незважаючи на уповільнення зростання кількості нових абонентів, завдяки розвитку додаткових послуг.
- Оскільки в листі очікування Укртелекому знаходиться велика кількість потенційних абонентів, ми бачимо значний потенціал зростання тарифів на підключення до ліній фіксованого зв'язку. За даними ITU, Україна знаходиться на 64 місті у світі за рівнем проникнення на ринок ліній фіксованого зв'язку. Крім того, значний потенціал зростання доходів має розвиток додаткових послуг.
- Надання послуг широкосмугового доступу до Інтернету має найбільший потенціал зростання в Україні. Розвиток даного сегменту ринку досі знаходиться на низькому рівні. За даними ITU, за рівнем проникнення широкосмугового доступу до Інтернету Україна посіла 86 місце у світі у 2007 році.

[2] Абоненти Інтернет - окремі користувачі з більше ніж одним виходом в мережу на поточний та попередній місяць.

4. Регулювання ринку телекомунікацій в Україні

Національна комісія з питань регулювання зв'язку (НКРЗ) була створена у 2004 році. Комісія видає ліцензії та здійснює регулювання ринку зв'язку. На ринку операцій фіксованого зв'язку, НКРЗ встановлює тарифи, які застосовує Укртелеком за надання інфраструктури фіксованого зв'язку в користування та місцеві дзвінки. На інших сегментах ринку, як-то фіксований міжміський зв'язок, мобільний зв'язок та надання широкосмугового доступу, НКРЗ покм що утримується від регулювання цін. Комісія дотримується регуляторного підходу невтручання, ретельно спостерігаючи за розвитком нових ринків. Тільки у випадку зловживання ринковим положенням чи виникнення проблем на ринку, вона залишає за собою право втручання. Такий підхід підтримує високі показники розвитку ринку та розширення мережі сектору мобільного зв'язку по всій країні.

4.1 Регулювання операцій фіксованого зв'язку

НКРЗ встановлює ціни на операції фіксованого зв'язку. Зокрема, вона регулює ціни на встановлення телефонів фіксованих ліній зв'язку, розмір щомісячної абонентської плати та ціни на внутрішні дзвінки[3]. Ціни є диференційованими з одного боку між сільською та міською місцевістю, а з іншого – між споживачами – громадянами та підприємствами (Таблиця 9). Тарифи на встановлення телефону для сільських жителів складають 144 грн. або 25% аналогічних тарифів для підприємств сільської місцевості (576 грн.) або 80% аналогічних тарифів для міських жителів у малих містах (180 грн.). Міста диференціюються за адміністративним критерієм (регіональні центри) та кількістю мешканців.

Таблиця 9

Регулювання цін на операції фіксованого зв'язку (липень 2009)

	Громадяни	**Підприємства**
	Грн. з ПДВ	Грн. з ПДВ
I. Послуги підключення		
- *сільська місцевість*	144	576
- *регіональні центри та міста із кількістю мешканців понад 1 млн. чол.*	180	720
- *міста із кількістю мешканців понад 1 млн. чол. Ала менше 2 млн. чол..*	198	792
- *міста із кількістю мешканців понад 2 млн. чол.*	216	864
II. Щомісячна абонентська плата		
- включаючи місцеві дзвінки		
- *сільська місцевість*	12,02	18,88
- *несільська місцевість*	27,02	40,57
- включаючи встановлену кількість хвилин		
- *сільська місцевість (громадяни 200 хв., підприємства 175 хв.)*	10,51	16,53
- *несільська місцевість (громадяни 200 хв., підприємства 175 хв.)*	19,73	28,40
III. Тарифи на місцевий зв'язок	Копійки/хв.	Копійки/хв.
- понад встановлений щомісячний до 840 хв.		
- *сільська місцевість*	3,1	3,1
- *несільська місцевість*	5,4	5,4
- понад 841 хв.		
- *сільська місцевість*	2,2	2,2
- *несільська місцевість*	3,8	3,8

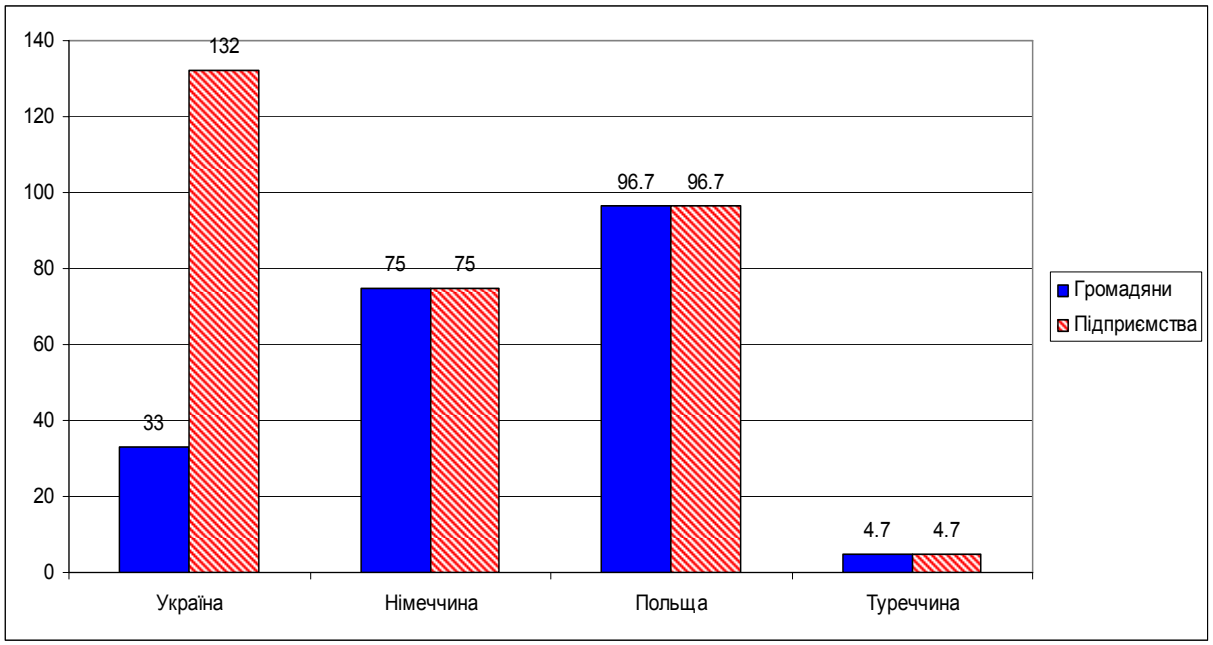
Джерело: НКРЗ, Укртелеком

[3] З Червня 2008 року НКРЗ перестала регулювати тарифи на фіксований міжміський зв'язок.

Щомісячна абонентська плата для мешканців сільської місцевості, включаючи усі внутрішні дзвінки становить 10,51 грн. або 64% місячної абонентської плати підприємств сільської місцевості (16,53 грн.) та біля 56% місячної плати міських жителів малих міст (19,73 грн.). У Додатку А показані чотири пакети для споживачів міської місцевості в залежності від кількості хвилин в пакеті, що нещодавно були запроваджені Укртелекомом.

Рисунок 3

Плата за з`єднання у дол. США (2006)

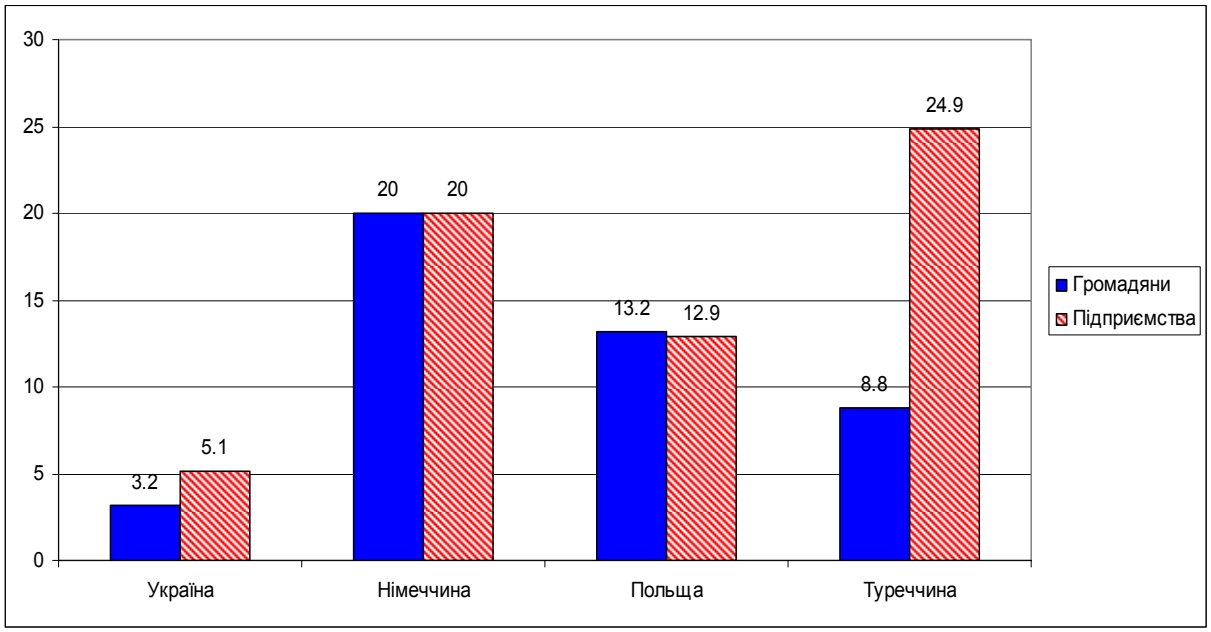

Джерело: база даних ITU 2008

Дискримінація між громадянами та підприємствами відсутня при платі за з'єднання для міських дзвінків, що перевищують встановлений рівень 200 та 175 хвилин відповідно. Однак, тарифи підтримують різницю, розміром 58%, між сільськими та міськими споживачами. Порівнюючи із світовою практикою, цінова дискримінація між різними групами споживачів в Україні здається дивною. На Рисунку 3 видно розмір платежів за встановлення телефону у ряді представлених країн на основі даних Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU) 2006 року. Країни, серед яких зроблено порівняння, не здійснюютьс дискримінацію між громадянами та підприємствами-споживачами. Більше того, плата за з'єднання для підприємств в Україні більше ніж на 40% вища, ніж у Німеччині та на 25% вища, ніж у Польщі. На противагу, щомісячна абонентська плата є дуже низькою (Рисунок 4).

Рисунок 4

Щомісячна абонентна плата у дол. США (2006)

Джерело: база даних ITU 2008

Дискримінація між групами споживачів створює стимули для бізнес-клієнтів підключатися як громадяни з метою уникнення необхідності сплати вищих тарифів на з'єднання та щомісячної абонентської плати. Це підтверджується відносно високою кількістю ліній для громадян, яка значна нижча в Польщі, Росії та Туреччині (Таблиця 10).

Таблиця 10

Відсоток ліній зв'язку для громадян

	2005	**2006**
Польща	76,7	74,4
Російська Федерація	77,9	65,4
Туреччина	76,0	75,4
Україна	84,8	87,0

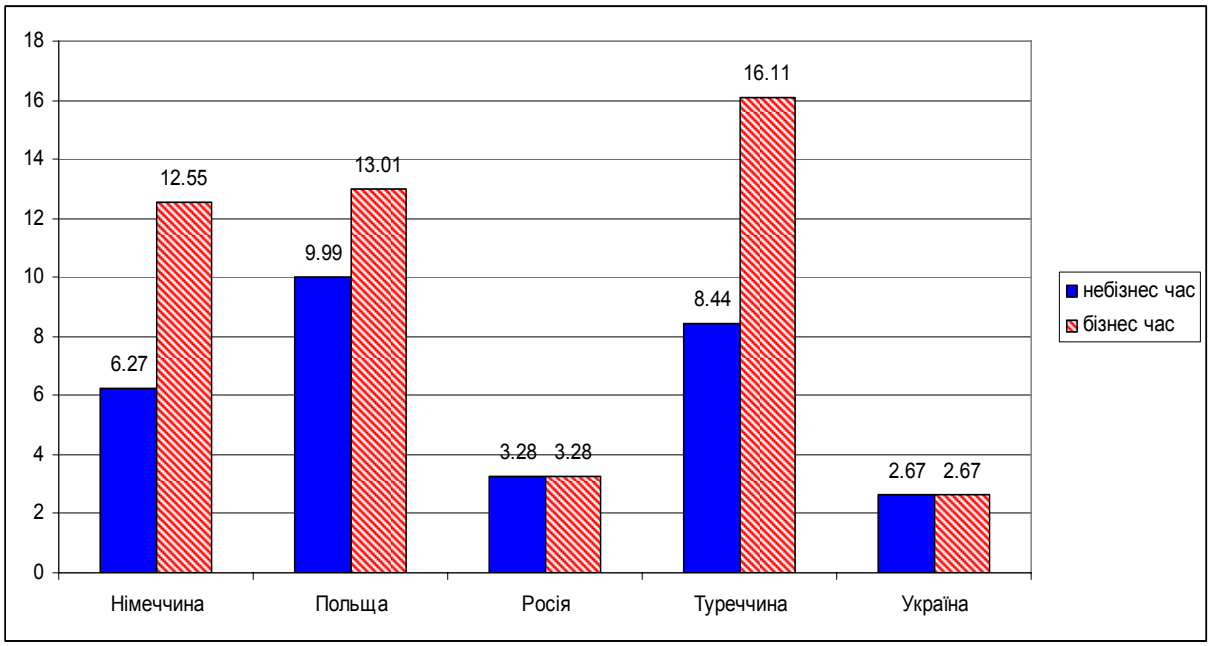
Джерело: база даних ITU 2008

У той же час ряд тарифів на внутрішні дзвінки в Україні є дуже низькими у порівнянні із світовою практикою та не змінюються в залежності від бізнес та не бізнес годин (Рисунок 5).

Загалом, НКРЗ встановлює тарифи, враховуючи структури видатків, що подає Укртелеком. Однак, цей механізм не є дуже ефективним, оскільки за даними Укртелеком, тарифи, встановлені для сільського зв'язку покривають тільки 40% операційних витрат, у той час, як тарифи на місцевий міський зв'язок покривають операційні витрати.

Рисунок 5

Ціни на місцеві дзвінки тривалістю 3 хв., найвищі та найнижчі тарифи у центах дол. США, 2007

Джерело: база даних ITU 2008

Проблема ускладнюється ще тим, що капітальні витрати не враховуються при розрахунку тарифу, що призводить до того, що тарифи часто менші за капітальні витрати. Однак, монополісти та фірми, що працюють у конкурентному середовищі, мають таку саму вартість капіталу та не інвестуватимуть доку очікувані прибутки не робитимуть інвестиції привабливими.

Таким чином, низькі тарифи є принциповими для інвестицій у інфраструктуру фіксованих ліній зв'язку. Існуючі тарифні схеми виявилися особливо застарілими, враховуючи рівень покриття мобільними послугами населення, що становить 120%.

Негативний вплив на встановлення тарифів відображається на значній різниці розвитку мережі у сільській та міській місцевостях. Тільки 1,6 млн. або 15% загальної кількості абонентів фіксованого зв'язку знаходиться у сільській місцевості України, коли кількість сільського населення становить 30%. У 2007 році прибутки Укртелекому від операцій фіксованого зв'язку у сільській місцевості впали нижче 10% від загальних прибутків від надання послуг місцевої телефонії (Таблиця 11).

Таблиця 11

Мережа телефонів фіксованого зв'язку в Україні

	2005	2006	2007	Зміна 2007/2005
I. Ємність мережі				
Загальна кількість ліній фіксованого зв'язку, тис.	10 546,00	10 805,00	10 931,00	1,04
- сільська місцевість	1 554,00	1 613,00	1 641,00	1,06
- міська місцевість	8 991,00	9 192,00	9 289,00	1,03
II. Кількість наданих послуг				
Місцеві дзвінки, що закінчилися розмовою, у %				
- сільська місцевість	50,01	51,89	53,79	1,08
- міська місцевість	52,84	55,17	57,96	1,10
III. Доходи від місцевої телефонії				
Всього у млн. грн.	1 937,00	2 240,00	2 727,00	1,41
- сільська місцевість	188,00	218,00	240,00	1,28
- міська місцевість	1 749,00	2 022,00	2 487,00	1,42

Джерело: Укртелеком, Річний звіт 2007

Хоча рівень якості в Україні вже є надзвичайно низьким, послуги сільської телефонії ще більш низької якості. Такий низький рівень якості ускладнює використання Інтернету за допомогою телефонних ліній та не дозволяє користувачам отримувати нові інноваційні продукти та послуги ринків в Україні та з-за кордону.

Підсумовуючи, існуюче регулювання ринків послуг фіксованого зв'язку є неефективним з точки зору дискримінації між споживачами-підприємствами та громадянами. Тарифи, що є нижчими за операційні та капітальні витрати, гальмують розвиток телефонії ліній фіксованого зв'язку та сектору телекомунікацій в Україні. Регулятор розуміє таку ситуацію та робить спроби запровадити Фонд універсальних послуг, який би фінансував телекомунікації у сільській місцевості. Ідея полягає у тому, що оператори зв'язку, включаючи мобільний зв'язок, мають здійснювати відрахування певних сум від своїх прибутків у фонд універсальних послуг. Однак, дана спроба не була підтримана Верховною Радою.

5. Укртелеком: прибутки, інвестиції та витрати

Укртелеком було корпоратизовано у 1993 році відповідно до Рішення Міністерства зв'язку об'єднати ряд телекомунікаційних відділів та відділити телекомунікаційні послуги від поштових. У 1998 році усі регіональні оператори, що входили до складу Укртелекому, стали його філіями. Укртелеком було трансформовано у відкрите акціонерне товариство у 2000 році. У 2002 році компанія викупила 49% Утел, оператора міжміського зв'язку, збільшивши свою частку до 100%. У 2003 році Укртелеком продав свою дочірню компанію UMC , оператора мобільного зв'язку GSM, компанії MTS. На той час UMC був лідером ринку. Укртелеком повністю залишив ринок мобільного зв'язку у 2005, Утел отримав єдину ліцензію 3G (UMTS) в Україні. У листопаді 2007 року Утел розпочав широко розвивати інфраструктуру 3G з метою повернення на ринок мобільного зв'язку.

На липень 2009 року Укртелеком залишається діючим оператором монополістом фіксованого зв'язку, лідером ринку надання послуг широкосмугового доступу до Інтернету з часткою ринку близько 38% та має нішу на ринку мобільних комунікацій, яка є меншою за пів відсотка ринкової долі.

Держава є власником 92,8% акцій Укртелекому, інша частина акцій була розповсюджена між співробітниками компанії у 2000 році чи продана з аукціону у 2007 році та на сьогодні більшою мірою торгується на біржі.

У 2007 році Укртлеком отримав 80% своїх прибутків з класичних телекомунікаційних послуг фіксованого зв'язку (міський, міжміський, фіксований-мобільний, міжнародний). Однак, з 2005 по 200 рік збільшилася тільки частка міського зв'язку (міська та сільська телефонія) (Таблиця 12).

Таблиця 12

Укртелеком, прибутки від надання телекомунікаційних послуг

	2005		2006		2007		Зміна
	млн. грн.	Частка у	млн. грн.	Частка у %	млн. грн.	Частка у %	2007/2005
Міська телефонія	1,749	22,54	2,022	25,66	2,487	31,05	42,20
Сільська телефонія	188	2,42	218	2,77	240	3,00	27,66
Міжміська телефонія	1,511	19,47	1,302	16,52	1,109	13,85	-26,60
Фіксований-мобільний зв'язок	1,979	25,50	2,011	25,52	1,731	21,61	-12,53
Міжнародна телефонія	726	9,36	689	8,74	697	8,70	-3,99
Доступ до міжміських мереж	246	3,17	274	3,48	383	4,78	55,69
Нові технології (ВВ, 3G та ін.)	250	3,22	296	3,76	423	5,28	69,20
Експортні операції	712	9,18	736	9,34	710	8,87	-0,28
Інші послуги	399	5,14	331	4,20	229	2,86	-42,61
Всього прибутки	**7,760**		**7,879**		**8,009**		**3,21**

Джерело: Укртелеком, Річний звіт2007

Прибутки від міжміської, фіксований-мобільний та міжнародної телефонії знизилися. Іншими словами, зростання спостерігалося тільки у регульованих монопольних сегментах. Як зазначалося вище, тарифи, встановлені на міський зв'язок не покривають усіх витрат (див. підрозділ 4.1).

Велике зростання спостерігалося у двох досі ще дуже малих сегментах: доступі до міжміських мереж та нових технологіях. Цей розвитком відбувався на фоні великої та зростаючої частки витрат на оплату праці в операційних витратах (Таблиця 13).

Таблиця 13

Укртелеком, операційні витрати

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	1Q2009
Матеріальні витрати	15,20%	10,60%	9,20%	9,40%	9,00%	9,40%	11,60%
Фонд оплати праці, вкл. соц. платежі	40,80%	34,00%	36,90%	40,10%	40,90%	43,00%	46,70%
Амортизація	19,70%	16,30%	16,80%	17,40%	18,30%	17,90%	19,60%
Інші операційні витрати	24,30%	39,10%	37,10%	33,20%	31,90%	29,70%	22,20%
Всього, млн. грн.	**3 102,6**	**5 014,5**	**5 802,3**	**5 897,4**	**6 285,1**	**7 173,6**	**1 780,9**

Джерело: Укртелеком, Річний звіт2007

Таблиця 14

Укртелеком, капітльні інвестиції

	2005		2006		2007		Зміна
	Млн. грн.	Частка у %	Млн. грн.	Частка у %	Млн. грн.	Частка у %	2007/2005
Міські мережі, міжміський зв'язок та мережевий транзит	1 091,4	47,32	832,5	41,77	632,9	30,56	-42,01
Транспортна мережа	372,2	16,14	362,6	18,19	222,6	10,75	-40,19
Громадянська інженерія	28,6	1,24	65,6	3,29	85,0	4,10	197,20
Мережа послуг та цільовий розвиток послуг	136,8	5,93	138,6	6,95	108,7	5,25	-20,54
Нові технології	235,6	10,21	333,7	16,74	739,5	35,70	213,88
Технічне переоснащення, реконструкція та капітальний ремонт	152,4	6,61	118,5	5,95	117,3	5,66	-23,03
Інше	289,5	12,55	141,4	7,10	165,1	7,97	-42,97
Всього капітальні інвестиції	**2 306,5**		**1 992,9**		**2 071,3**		**-10,20**

Джерело: Укртелеком, Річний звіт2007

Укртелеком має нести важкий «соціальний тягар» низьких тарифів на місцевий фіксований зв'язок та надлишку робочої сили. В кінці 2007 року Укртелеком мав більше ніж 104000 працівників, що відповідає 99 лініям фіксованого зв’язку на одного працівника. Для порівняння, середній показник діючих операторів країн, що розвиваються у Східній Європі, становить близько 200 ліній на одного працівника (ING:2008). У 2003 у Польщу та Туреччині цей показник становив 248 та 312 відповідно (OECD: База даних телекомунікацій 2005). Відповідний показник п’яти найбільших європейських операторів надано в Таблиці 15.

Таблиця 15

Основні лінії в розрахунку на одного працівника, п’ять найбільших європейських операторів зв’язку

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Deutsche Telekom	341,6	336,2	356,2	416,9	482,8	497,4
France Telecom	262,1	279,6	302,1	335,1	375,1	470,6
Telecom Italia	408,3	475,1	523,6	574,3	611,2	574,7
Telefónica (Spain)	493,2	505,4	460,1	542,4	542,4	623,5
British Telecom	346,6	362,6	383,7	420,7	529,3	554,4

Джерело: Baake/ Wey 2008

Низький показник кількості фіксованих ліній на одного працівника, що має Укртелеком, вказує на значний потенціал зростання продуктивності після вивільнення надлишкової робочої сили. Уряд має дозволити компанії провести реструктуризацію та непрямі заходи вивільнення персоналу, як то зниження пенсійного віку чи прийняття заяв персоналу Укртелекому на відкриті вакансії у державному секторі. Укртелеком має створити стимули для працівників перейти у інші компанії або сплачувати звільненим компенсацію за втрату роботи.

Несприятливе скорочення прибутків в основних сегментах ринку та збільшення витрат на оплату праці змусило Укртелеком переглянути свою стратегію, яка сьогодні зосереджена на нових зростаючих сегментах у нових технологіях. У 2007 році Укртелеком почав інвестувати у нову технологію 3G-UMTS.

Таким чином, інвестиції у нові технології суттєво зросли та досягли 2007 році майже того самого рівня, що і загальні інвестиції, обсягом 750 млн. грн., направлені на класичні операції фіксованого зв'язку (міські мережі, міжміські та транзитні перемикачі), а також на утримання існуючих потужності (технічне переоснащення, реконструкція та капітальний ремонт).

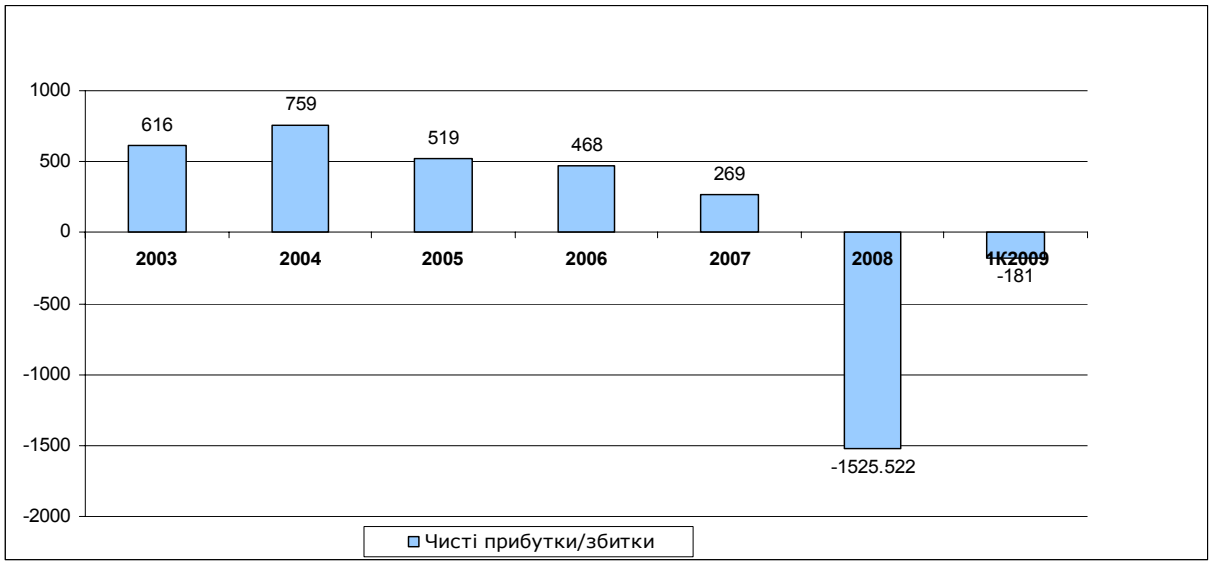
Однак капітальні інвестиції у нові технології, що досягли 739,5 млн. грн.., на сьогодні перевищують прибутки, отримані від нових технологій – 423 млн. грн. (Таблиця 12). Така тенденція продовжуватиметься ще деякий час, оскільки повноцінне впровадження 3G та широкосмуговий доступ вимагає величезних інвестицій.

Для фінансування вищезгаданих інвестицій у нові технології, Укртелеком випустив внутрішніх корпоративних облігацій на суму 750 млн. грн. та отримав іноземні кредити у євро та доларах США. У червні 2009 року зовнішній борг компанії становив 460 млн. грн..

З девальвацією гривні, на кінець 2008 року, зовнішнє фінансування капіталовкладень за допомогою іноземних запозичень стало важким тягарем для компанії. Фінансова ситуація Укртелекому значно погіршилася та компанія закінчила 2008 фінансовий рік із збитками на рівні 1,525 млрд. грн. (Рисунок 6). Протягом поточної фінансової та економічної кризи Укртелекому буде достатньо важко здійснити новий випуск внутрішніх облігацій.

Рисунок 6

Укртелеком: чисті прибутки, млн. грн.

Джерело: Укртелеком

Укртелеком є одним з останній великих державних активів України. Однак, враховуючи існуючі ринкові умови, достатньо малоймовірно, що інвестори будуть готові сплатити високу приватизаційну ціну.

Здається політики розуміють відсутність ентузіазму з боку інвесторів. У минулому було зроблено декілька спроб підвищити привабливість Укртелекому для інвесторів, додаючи ряд «додаткових призів» (додаткові активи) до нього. Наприклад, Укртелекому ексклюзивно надана ліцензія на 3G (UMTS)незважаючи на той факт, що в нього не було інфраструктури мобільного зв'язку. Інші спроби були здійснені у напрямку зупинення розмивання прибутків. Наприклад, нещодавно регулятор намагався утримати конкуренцію у ринковому сегменті VoIP-телефонії. Однак усі ці акції суттєво не змінили

непросту ситуацію Укртелекому. Більше того, вони відтягли розвиток сектору телекомунікацій та, як наслідок, економічне зростання України.

6. Висновки та політичні рекомендації

Загальні прибутки сектору телекомунікацій в Україні зросли з 4,03% ВВП у 2000 році до 4,51% ВВП у 2008 році. Ринок телекомунікацій розвивався нерівномірно. У той час як ринок мобільного зв'язку демонстрував динамічний розвиток, важливість фіксованого зв'язку зменшувалася та продовжує цю тенденцію. До певної міри такий розвиток є результатом заміни фіксованого зв'язку на мобільний. Тільки нещодавно з'явилися такі нові сегменти, як широкосмуговий доступ до Інтернет. До сьогодні ці сегменти залишають дуже малими.

Зменшення обсягів фіксованого зв'язку було посилено крім того регуляторними інтервенціями у міський фіксований зв'язок та незрозумілою ситуацією з приватизацією оператора Укртелеком. Укртелком не отримав вигоди від стрімкого економічного зростання, що спостерігалося в Україні останніми роками, не витримав атаку рикнових змін.

Сьогодні перед Укртелекомом постає ряд викликів:

- Він втрачає прибутки на нерегульованих та прибуткових сегментах ринку, як то міжміський зв'язок, міжнародний та фіксований-мобільний зв'язок та продовжуватиме цю тенденцію.
- Основним джерелом його доходів є міський фіксований зв'язок для якого тарифи встановлюються регулятором нижче рівня витрат, зо призводить до того, що компанія накопичує збитку у цьому сегменті.
- Укртелеком має високі витрати на оплату праці та зобов'язання щодо не скорочення надлишкової робочої сили.
- Укртелеком виходить на нові зростаючі ринки широкосмугового доступу до Інтернету та 3G (UMTS)послуг у секторі мобільного зв'язку. Однак, до сьогодні обидва сегменти залишаються дуже малими та потребуватимуть подальших суттєвих капітальних інвестицій перед тим, як приносити прибутки.
- Укртелеком останнім часом фінансував інвестиції шляхом зовнішніх запозичень та корпоративних облігацій. Під час поточної економічної кризи доступ до зовнішніх джерел фінансування малоймовірний, а відсотки по кредитам вимагають значних фінансових ресурсів.
- 2008 фінансовий рік компанія закінчила із збитками, як і перший квартал 2009 року.

Таким чином, Уряду варто приватизувати компаній якомога швидке, оскільки тільки приватні інвестори зможуть забезпечити необхідні інвестиції та змінити збиткові операції. Таким чином, тільки швидка приватизація Укртелекому гарантуватиме подальший розвиток сектору телекомунікацій в Україні, оскільки усі ринкові сегменти потребують значних капіталовкладень.

6.1 Розділити Укртелеком та продати окремими частинами

На сьогодні, Укртелеком є збитковим підприємством з унікальної комбінацією активів та ліцензій. Крім того, ми вважаємо, що накопичення різних активів в Укртелекомі коштує менше, аніж сума його частин. Відповідно ми рекомендуємо розділити компанію на три частини: операції з надання послуг фіксованого зв'язку та широкосмугового доступу мають бути об'єднані та продані разом, оскільки вони базуються на широкій мережі Укртелекому та міжнародній мережі зв'язку та передачі інформації, мобільного оператора UMTS та нерухоме майно – продати окремо.

Для розвитку різних сегментів ринку, як то 3G (UMTS)чи модернізація існуючих ліній фіксованого зв'язку, або розвиток сегменту широкосмугового доступу, варто залучити різних інвесторів. Наприклад, потенційними покупцями операцій 3G (UMTS)Укртелекому можуть бути існуючі мобільні оператори України. Мобільні оператори мають інше устаткування, програмне забезпечення та кваліфікацію, ніж оператори фіксованого зв'язку. Такі мобільні оператори, як Київстар, Вода фон та Вимпелком мають можливість краще оцінити ринковий потенціал, розмір необхідних інвестицій та ринкові ризики.

Для забезпечення кращого впливу сектору телекомунікацій на економічну діяльність та зростання ВВП, Уряду при проведенні тендеру на лінії фіксованого зв'язку/широкосмугового доступу та операцій 3G (UMTS)варто поставити вимогу щодо здійснення потенційними інвесторами певних добровільних інвестиційних зобов'язань. Тільки кандидати, що мають значні інвестиційні зобов'язання, можуть бути кваліфіковані для участі у відкритому аукціоні щодо окремого напрямку діяльності.

Протягом обговорень із посадовцями щодо приватизації Укртелекому, усіма було підтверджено, що вагомим активом фірми є нерухомість. Однак малоймовірно, що успішна фірма, що спеціалізується на нерухомості, буде експертом у телекомунікаціях та навпаки. Таким чином, де можливо, Уряд має розглянути шляхи об'єднання нерухомості, що не є необхідною для діяльності Укртелекому, та виведення її у окрему компанію для окремої приватизації. Більше того, продаж нерухомості Укртелекому не матиме впливу на потенціал інших секторів та галузей. Таким чином, для нього не потрібні жодні інвестиційні зобов'язання та нерухомість має бути продана за найвищою ціною.

6.2 Регуляторні умови діяльності

Щодо операцій фіксованого зв'язку, тут найважливішою буде реформа тарифів. Без тарифів, що покривають видатки, неможливо отримати жодних інвестицій. Будь-які очікування з боку Уряду, що інвестор продовжить перехресне субсидування та інвестування у збиткові сегменти, виявляться наївними.

Сучасна інфраструктура сектору телекомунікацій характеризується співіснуванням різних мережевих технологій, які співпрацюють між собою за допомогою спеціальних портів. Однак, не кожна телекомунікаційна послуга може бути реалізована у кожній мережі.

Модернізація існуючих та створення нових мереж є надзвичайно важливими. Таким чином, технологічний розвиток сектору телекомунікацій в цілому та розвиток нових сегментів ринку зокрема значно залежать від наявних стимулів для залучення інвестицій.

Рішення щодо інвестицій приймається на основі оцінки різниці між очікуваними прибутками та витратами. У секторі телекомунікацій інвестиційні рішення приймаються у дуже динамічних умовах та при високій невизначеності щодо розвитку технологій у майбутньому, а також розвитку пов'язаних ринків.

Існуюче регулювання міського фіксованого зв'язку призводить до накопичення збитків у цьому сегменті ринку. Разом із зменшенням прибутків від операцій міжміського/міжнародного фіксованого зв'язку, Укртелеком має небагато стимулів для інвестицій у мережу фіксованого зв'язку.

Таким чином, регулятору варто змінити існуючий порядок встановлення тарифів. Тарифи мають відображати повні та реальні витрат, включаючи капітальні. У то же час, варто посилити конкуренцію, дозволивши фірмам інвестувати у власні мережі та конкурувати з Укртелекомом.

6.3 Дозволити покращення продуктивності праці

Укртелекому терміново необхідно привести у відповідність свої витрати на оплату праці з загальними показниками діяльності компанії. Будь-які приватизаційні зобов'язання, що

передбачають утримання сталої кількості персоналу, зашкоджуватимуть конкурентоспроможності компанії. Таким чином уряд має відмовитися від зобов'язання інвесторів утримувати наявну кількість працівників після приватизації. Навіть якщо це буде непопулярним заходом, будь-яка вимога щодо утримання персоналу знизить інтерес до підприємства та ціну, що пропонуються за нього інвестори.

Джерела

Baake/ Wey (2008): Telecommunications Policies in Comparison: Industrial Policy Indicators. DIW Politikberatung kompakt 44

Bigmir.net (2009): Global statistics of the Ukrainian Internet, May.

BMWi – Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (German Federal Ministry of Economy and Technology) (2009): 5th ePerformance Report 2009: IKT Standort Deutschland im Europäischen Vergleich.

http://www.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/M-O/monitoring-iuk-5-performance-report.pdf

European Commission (2006): i2010 - First Annual report on the European Information Society. http://europa.eu.int/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm

Greenstein, S. M.; Spiller, P. T. (1996): Estimating the Welfare Effects of Digital Infrastructure. NBER Working Paper 5770.

ING (2008): Ukrtelecom - The last of the Mohicans, September 25, 2008.

Jorgenson, D. W.; Ho, M. S.; Samuels, J. D.; Stiroh, K. J. (2008): Industry Origins of the American Productivity Resurgence. Interdisciplinary Information Sciences. Vol. 14 (2008) , No. 1, 43-59.

MICUS (2008): The Impact of Broadband on Growth and Productivity. A Study on behalf of the European Commission, DG Information Society and Media.

Röller/ Wavermann (2001): Tlecommunications Infrastructure and

Economic Development: A Simultaneous Approach, in: American Economic Reviev, Vol. 91, No.4, p. 909- 923

Wallstein (2004): Privatizing Monopolies in developing Countries: The Real Effects

of Exclusivity Periods in Telecommunications, in: Journal of Regulatory economics, 26:3, p. 303-320.

Додаток А

З 18 травня 2009 року Укртелеком вперше запропонував міським абонентам чотири типи пакетів підключення.

Пакети для підключення міських абонентів

Щомісячна абонентська плата з урахуванням хвилин, що входять до пакету, та плата за хвилини надані понад пакету	
Пакет на 200 хвилин, грн. з ПДВ	**19,73**
201-840 хв., коп./хв.	5,4
з 841 хв., *коп./хв.*	3,78
Пакет на 400 хвилин, грн. з ПДВ	**28,37**
401-840 хв., коп./хв.	4,32
з 841 хв., *коп./хв.*	3,02
Пакет на 500 хвилин, грн. з ПДВ	**31,73**
501-840 хв., коп./хв.	3,96
з 841 хв., *коп./хв.*	2,77
Пакет на 600 хвилин, грн. з ПДВ	**34,13**
601-840 хв., коп./хв.	3,6
з 841 хв., *коп./хв.*	2,52

Джерело: Укртелеком

Список останніх консультативних робіт

- Як розвинути ринок державних запозичень для дрібних інвесторів?, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі та Віталій Кравчук, консультативна робота PP 02, липень 2009 року
- Роль торгівельної політики в скороченні дефіциту рахунку поточних операцій в Україні – міжнародний досвід, Крістіан Хелмерс, Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі та Катерина Куценко, консультативна робота PP 01, березень 2009 року
- Створення ринку валютних деривативів в Україні: порядок заходів, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі та Алла Кобилянська, консультативна робота PP 09, грудень 2008 року
- Оцінка наслідків тривалого економічного спаду на пенсійне страхування в Україні: сподіваємось на краще, але готуємось до найгіршого!, Ларс Хандріх, Олександра Бетлій, консультативна робота PP 09, грудень 2008 року.
- Депозитне страхування в Україні: Час для Реформи?, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі, консультативна робота PP 08, листопад 2008 року
- Принципи і способи функціонування адресної соціальної допомоги: рекомендації для України, Ларс Хандріх, Олександра Бетлій, консультативна робота PP 07, жовтень 2008 року
- Проблема «європейських газових цін» в Україні, Фердінанд Павел, Інна Юзефович, консультативна робота PP 06, жовтень 2008 року
- Інфляція в Україні: Результати емпіричного дослідження та рекомендації щодо економічної політики, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер, Енцо Вебер, консультативна робота PP 05, жовтень 2008 року
- Житлове будівництво в Україні: Причини поточної кризи та висновки для економічної політики, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер, Роман Возняк, консультативна робота PP 04, жовтень 2008 року
- Взаємодія між Урядом і Національним банком України: Оцінка поточної ситуації та рекомендації, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер, Віталій Кравчук, консультативна робота PP 03, червень 2008 року
- Інфляційні очікування: значення та вимірювання, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі, Ярослава Сучок, Оксана Кузяків та Вероніка Мовчан, консультативна робота PP 02, червень 2008 року
- Вчимося «плавати»: рекомендації щодо валютної політики України в період переходу до таргетування інфляції, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер, Віталій Кравчук, консультативна робота PP 01, червень 2008 року
- Державно-приватне партнерство у секторі автомобільних доріг України: Ключові принципи для досягнення успіху, Фердінанд Павел, консультативна робота W16, лютий 2008 року
- Реформування поштового сектору в Україні: покращення поштових послуг але не поштових відділень, Ларс Хандріх, Свен Хейтзлер, консультативна робота W15, лютий 2008 року
- Як сплачуєте, так і отримуєте! Реформування принциВД фінансування лікарень в Україні, Ларс Хандріх, Олександра Бетлій, консультативна робота W14, лютий 2008 року

Консультативні роботи та наукові матеріали у відкритому доступі: http://www.ier.kiev.ua/English/papers/papers_eng.phtml. За більш детальною інформацію з питань підписки на наші регулярні видання звертайтесь до Аліни Долі: dolya@ier.kiev.ua